

Postuum protestants godgeleerde

Poolmans boek was niet het laatste dat over Kraaijvanger werd geschreven. G.J. van Woerden, een colporteur van de Evangelische Maatschappij, hield zijn naam levend in een brochure die in 1909 als uitgave van genoemde maatschappij het licht zag. De brochure bevatte de neerslag van Van Woerdens vele spreekbeurten over de voormalige priester. Zijn gegevens ontleende hij aan Poolman, maar toch werd het een verhaal met eigen accenten. Van Woerden durfde woorden te gebruiken die Poolman had vermeden. Zo beschreef hij in een afzonderlijk hoofdstuk 'De ontvoering van Kraayvanger uit Groningen'. Poolmans glosse dat de priester later 'meermalen' verteld zou hebben dat hij 'reeds bij 't eerste glas zich vreemd gevoelde' werd uitgewerkt tot: '*De deken gaf hem dien avond als wijn een drank, waarvan hij reeds na het gebruik van 't eerste glas*' etc. Het geheel werd besloten met een massief: 'Aldus geschiedde, als een huiveringwekkend teeken van Rome's ontzettende macht, Kraayvangers ontvoering'. Op andere plaatsen had Van Woerden zich laten misleiden door de slechte samenhang in Poolmans verhaal. Het verband tussen het gebeurde te Medemblik – 'de zonde door Paulus genoemd in Rom. 1: 27' – en de daaropvolgende 'vergiftiging' ging daardoor bij hem verloren. Van Woerden: 'Zoo kwam Kraayvanger ... omstreeks 1 October [1855] in het Jezuiten-klooster te Kuilenburg. *Hij bleef daar, totdat* hij voor herstel van gezondheid in het najaar van 1856 verhuisde naar Krooswijk'. Dat het hoofdbestuur met Kraaijvanger niet bereikte wat het aanvankelijk had beoogd, werd door de colporteur verzwegen. Liever eindigde hij positief; de brochure besloot met 'De uitvaart van een edel man'.⁵⁴

Onder meer dankzij Van Woerden, die in 1883 in dienst was getreden, groeide de Evangelische Maatschappij uit tot een groepering die zich heftig verzette tegen de politieke coalitie tussen roomsen en protestanten zoals die vooral vanaf 1888 gestalte kreeg. Kraaijvanger groeide in die context uit tot een strijder van formaat. In het gedenkboek dat de maatschappij in 1928 ter gelegenheid van haar 75-jarig jubileum uitgaf, stonden niet alleen afbeeldingen van onder meer Juliana van Stolberg, Willem van Oranje en het hervormingsmonument te Genève, maar ook een foto van Kraaijvangers graf, voor deze gelegenheid getooid met een bloemstuk van de maatschappij.⁵⁵

Toen het gedenkboek verscheen, was Kraaijvanger al kort beschreven in het in 1912 gereedgekomen tweede deel van het algemene *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*.⁵⁶ Een veel uitgebreider lemma – bijna vier volle pagina's – viel hem echter ten deel in het in 1943 verschenen vijfde deel van het *Biografisch woordenboek van protestantsche godgeleerden in Nederland*. Iets

⁵⁴ G.J. van Woerden, *Fred. Steph. Kraayvanger, voormalig R.K. priester*. (...), Zaltbommel 1909, (3), 15, 22, 25, 27, 37. Cursivering in citaten door J. Vree.

⁵⁵ Zie voor G.J. van Woerden: *Rome-Dordt. Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het vijf en zeventig-jarig bestaan der Evangelische Maatschappij* (...), Huis ter Heide 1928, 28, 135-138; de afbeeldingen op 63, 65, 107, 115 en 131.

⁵⁶ *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, o.r.v. P.C. Molhuysen, P.J. Blok, e.a., II, Leiden 1912, kol. 718.